

OSVRT NA STUDIJU O VELIKOSRPSKOM RATU PROTIV HRVATSKE

Mirko VALENTIĆ, *Rat protiv Hrvatske 1991. – 1995. (Velikosrpski projekti od ideje do realizacije)*, Hrvatski institut za povijest – Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod / Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, Zagreb, 2010., 429 str.

U Zagrebu je g. 2010. objavljena važna znanstvena knjiga prof. dr. sc. Mirka Valentića pod naslovom *Rat protiv Hrvatske 1991. – 1995. (Velikosrpski projekti od ideje do realizacije)* u nakladi Hrvatskog instituta za povijest – Podružnice za povijest Slavonije, Srijema i Baranje iz Slavonskog Broda i Hrvatskog memorijalno-dokumentacijskog centra Domovinskog rata iz Zagreba.

Autor je svoju opširnu studiju podijelio u više cjelina u namjeri da uvodno obuhvati razdoblje doseljenja srpske dijaspore u zemlje Hrvatskoga Kraljevstva i potom njenu ulogu u velikosrpskim projektima u XIX. i XX. stoljeću, a najopsežniji dio knjige predstavlja rekonstrukcija i analiza sudjelovanja srpske dijaspore u Hrvatskoj u oblikovanju i agresivnom ratu velikosrpske koalicije protiv Hrvatske i Hrvata u prvoj polovini devedesetih godina XX. stoljeća, s posebnim naglaskom na razdoblje od 1990. do 1992. godine.

U poglavlju "Pod zaštitom Turskoga Carstva, Austrijske Monarhije i Mletačke Republike" sažeto se obrađuje vlaško-srpsko naseljavanje zemalja Hrvatskoga Kraljevstva stradalih i opustošenih u turskim osvajanjima od XV. do XVII. stoljeća. Autor osobito ističe ulogu koju će u ekspanziji na zapad među tim vlaško-srpskim doseljenicima u procesu turske kolonizacije osvojenih zemalja odigrati Srpska pravoslavna crkva, i to zahvaljujući povlasticama koje je uživala pod sultanovom vlašću, napose nakon obnove Pečke patrijaršije sredinom XVI. stoljeća. Autor se osvrće i na austrijsku te mletačku kolonizaciju Vlaha i Srba na hrvatska granična područja prema Osmanskom Carstvu tijekom XVII. stoljeća, što su se odvijale poradi obrambenih i gospodarskih razloga, a koje su dodatno utjecale na dramatičnu promjenu etničkoga, religijskoga i kulturnoga reljefa tih prostora. Razdoblje XVII. i XVIII. stoljeća, zahvaljujući djelovanju i promidžbi SPC-a, ujedno će predstavljati utemeljiteljsko doba novovjeke velikosrpske ideologije i megalomanije.

Poglavljem "Velikosrpski projekti XIX. stoljeća" obrađuje se značenje prvog pisanog velikodržavnog projekta koji je, u ozračju uspostave srbijanske autonomije pod turskom vlašću, sastavio samouki srpski filolog Vuk Stefanović Karadžić pod naslovom *Srbi svi i svuda* 1836. godine, a u kojem je na teritorijalnoj, jezičnoj i etničkoj osnovi jasno zacrtao velikosrpske pretenzije spram susjednih naroda i religijsko-etničkih skupina, prvenstveno Hrvata, Muslimana i Crnogoraca. Na to se nadovezao programski spis *Načertanije* o vanjskoj

i nacionalnoj politici Srbije Ilije Garašanina iz 1844. godine, koji je nastao preradbom jednog suvremenog poljskog južnoslavenskog programa, pri čemu je taj ideolog velikosrpsstva, zazivajući obnovu srpskoga carstva i "sojedinjenje vascijeloga Srbstva", posebnu pozornost usmjerio ka Bugarskoj, Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori, sjevernoj Albaniji te Srijemu, Bačkoj i Banatu. Kao treći objavljeni velikosrpski projekt iz XIX. stoljeća autor je izdvojio *Etnografsku kartu srpskih zemalja*, formalno potpisanu od strane Srpske velikoškolske omladine, a objavljenu 1891. u službenom glasilu "Ministarstva prosvete i crkvenih poslova Kraljevine Srbije". Ona je, kao svojevrsna kruna višedesetljetne tiskane promidžbe, na kvazihistorijskoj i izrazito protubugarskoj osnovi (zbog srpskog poraza u ratu s Bugarskom), potvrdila usmjerenje Beograda ka širenju na okolne "srpske" zemlje. Velikosrpsku i protuhrvatsku će politiku, između ostalih, na prijelazu stoljeća zastupati i zagrebački *Srbobran*, što će dovesti do zaoštavanja odnosa Hrvata i Srba, napose nakon objave zloglasnoga genocidnog članka "Hrvati i Srbi" Nikole Stojanovića.

U poglavlju "Velikosrpski projekti XX. stoljeća" M. Valentić posebno je za prvu polovinu stoljeća izdvojio memorandum vlastima carske Rusije Ljubomira Stojanovića i Aleksandra Belića iz 1915. godine, naslovljen *Savremeno srpsko nacionalno pitanje*, te promidžbu srpskoga društva "Krajina" osnovanog u Zagrebu 1939. sa svrhom uspostave nove, zapadne srpske oblasti u kraljevskoj Jugoslaviji u pokušaju rušenja novouspostavljene Banovine Hrvatske. Također se osvrće i na velikosrpske projekte *Homogena Srbija* četničkog ideologa Stevana Moljevića iz 1941. godine te onaj pod naslovom *Srbi i srpske zemlje (Etnografski problem srpskoga naroda)* generala Milutina Nedića iz 1942. godine, koji je poslužio kao temelj memorandumu upućenu vlastima Trećeg Reicha u pokušaju da ih se pridobije za rješenje "srpskog pitanja" na velikodržavnoj osnovi. Autor studije potom je zasebno obradio i raščlanio poznati *Memorandum Srpske akademije nauka i umjetnosti* iz 1986. godine, koji je u Jugoslaviji poslije Tita najavio buđenje i jačanje velikosrpske ideologije, što će nekoliko godina kasnije rezultirati raspadom SFRJ i agresijom na nesrpske narode.

U poglavlju "Prvi koraci prema realizaciji velikosrpskoga projekta (1990./1991.)" autor je obradio vrhunac velikosrpskog hegemonizma i početak ratnih priprema za ujedinjenje tzv. srpskih zemalja u okrilju raspadajuće višenacionalne države, tada potpuno destabilizirane ustavnim krizom, srpskim mitinzima i medijsko-političkom promidžbom iz Beograda kao pripremom za oružanu agresiju. Posebno je obradio političke događaje u Hrvatskoj u svjetlu prvih višestranačkih demokratskih izbora u proljeće 1990., pobjede Hrvatske demokratske zajednice na čelu s dr. Franjom Tuđmanom i uspostave višestranačkog Sabora dana 30. svibnja iste godine. Započeo je tada proces ustavnih promjena s obilježjima demokratizacije, ideološke deindoktrinacije, odnosno nacionalne i državne emancipacije, koji će biti snažno potvrđen proglašenjem novoga Ustava Republike Hrvatske 22. prosinca 1990. godine. Sve je to dovelo do zaoštavanja odnosa novih hrvatskih vlasti s nacionalističko-socijalističkim srbijanskim vodstvom i rigidnim generalskim vrhom JNA, koji je još i prije izbora u SRH, u dogovoru s Miloševićevom vrhuškom u Srbiji, izveo "mali državni udar" oduzimanjem naoružanja hrvatske Teritorijalne obrane.

Usporedno se, nakon faze mitingašenja, uz snažnu podršku SPC-a razvijala i pobuna većeg dijela hrvatskih Srba na područjima gdje su bili većina ili znatnija manjina. Pritom su ideolozi velikosrpsstva promidžbeno koristili mit o "genocidnosti" hrvatskoga naroda, uz već uvriježene, višestruko uveličane srpske žrtve iz vremena ustaške NDH, optužujući nove vlasti da su proustaške i da spremaju novi pokolj Srba. S obzirom da se nisu mogli pomiriti s raspadom Jugoslavije, koju su doživljavali kao proširenu Srbiju, ključno političko opravdanje radikalnih pobunjeničkih vođa na čelu s Jovanom Raškovićem bilo je tzv. izbacivanje Srba iz novoga hrvatskoga Ustava, odnosno njihovo svodenje na nacionalnu manjinu. Autor je u svjetlu toga detaljno obradio program i ulogu Srpske demokratske stranke kao političkog predvodnika srpske pobune u Hrvatskoj, koja je to pokazala odmah nakon konstituiranja višestranačkog Sabora povlačenjem svojih zastupnika iz njega te okretanjem prema JNA i Srbiji, uz traženje političke i vojne podrške od njih.

Posebno je u rasplamsavanju odmetničke pobune autor istaknuo osnivanje "Zajednice srpskih opština sjeverne Dalmacije i Like" sa sjedištem u Kninu krajem lipnja 1990., s pozivom da joj se pridruže i općine s Korduna, Banovine, Slavonije, zapadnog Srijema i Baranje, te "Deklaraciju o suverenosti i autonomiji srpskog naroda u Hrvatskoj" i osnivanje "Srpskog nacionalnog vijeća" na velikom mitingu/saboru u Srbu 25. srpnja 1990. (istoga dana kada je Sabor donosio amandmane na Ustav SRH), na kojem su dominirali agresivni i prijeteći istupi te velikosrpska i četnička ikonografija. Odlukama je otvoreno iskazano nemirenje s manjinskim statusom, najavljena borba za suverenost i političku autonomiju Srba u Hrvatskoj kroz "Srpski sabor", uz neprihvatanje odluka legalnih hrvatskih vlasti o ustavnim izmjenama i promjeni državnog značenja. U dogovoru s Beogradom, već je nekoliko dana potom u Kninu raspisan referendum odnosno izjašnjavaње o srpskoj autonomiji "na etničkim i historijskim teritorijama" u Hrvatskoj, koji će zlokobno najaviti zapadnu granicu Velike Srbije, odnosno pokušaj amputacije hrvatskog državnog teritorija. On će se, unatoč zabrani hrvatskih vlasti, uskoro i provesti. Usporedno će se u ljeto 1990. godine razvijati tzv. balvan-revolucija, a policijske (milicijske) će postaje u većinski srpskim naseljima otkazivati poslušnost hrvatskome MUP-u, i to uz otvorenu podršku JNA, pri čemu su pobunjenici učestalo koristili dezinformacije i metode specijalnoga rata kako bi proširili psihozu "ugroženosti" među hrvatskim Srbima. Prva faza te otvorene pobune protiv Zagreba završila je 21. prosinca 1990. proglašenjem "Srpske autonomne oblasti Krajine", nakon čega će kninske paravlasti usmjeriti svoja nastojanja na uključivanje u nju svih hrvatskih općina sa značajnijim postotkom srpskoga pučanstva od sjeverne Dalmacije do Srijema i Baranje, uključujući i protuzakonito stvaranje novih općina.

U poglavlju "Kocka je bačena, početak 1991." obrađuju se događaji koji su uslijedili nakon što je Hrvatski sabor poznatom Rezolucijom od 21. veljače 1991. započeo postupak razdruživanja Republike Hrvatske i SFRJ. Nekoliko dana potom uslijedit će "Deklaracija o suverenoj autonomiji srpskog naroda istočne Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema" kao najava nove "Srpske autonomne oblasti" i na tom prostoru, dok krajiške odmetničke vlasti istodobno donose "Rezoluciju o razdruživanju Republike Hrvatske i SAO Krajine", sve na tragu politike po kojoj Hrvatska i Hrvati mogu izići iz Jugoslavije, ali bez "historijskih i etničkih srpskih prostora". U Beogradu u to vrijeme srpsko vodstvo i vrh JNA (s Veljkom Kadijevićem na čelu) planiraju vojni udar na Hrvatsku u suradnji s pobunjenim Srbima, s ciljem amputacije "srpskih teritorija" u Hrvatskoj i njihova ostanka u zajedničkoj državi, čime nekadašnja komunistička armija sazdana na ideologiji "bratstva i jedinstva", ali i na golemoj prevlasti srpskih oficira, postaje oružanom silom velikosrpskih ideologa. Da nakon oružane pobune, koja je kulminirala u ožujku 1991. sukobima s hrvatskim redarstvenim snagama u Pakracu i Plitvicama, slijedi nemilosrdna i zločinačka srpska oružana agresija na Hrvatsku, potvrdio je masakr hrvatskih policajaca u Borovu Selu koji su počinili srpski pobunjenici i njihovi četnički pomagači iz Srbije dana 2. svibnja 1991. godine. Suočene s prijetećim otvorenim ratom, hrvatske će vlasti u travnju donijeti odluku o osnivanju Zbora narodne garde kao preteče Hrvatske vojske, a doći će i do formiranja dragovoljačkih odreda u okviru Narodne zaštite. Sve se to zbivalo u mučnom i neizvjesnom ozračju vrhunca jugoslavenske krize, besplodnih sastanaka i blokiranoga rada Predsjedništva SFRJ, te sve otvorenijeg stavljanja JNA na stranu srpskih pobunjenika.

"Političke odluke srpskih pobunjenika" i "Oblikovanje antihrvatske koalicije, ljeto 1991." dijelovi su knjige u kojima autor obrađuje zbivanja u predivčerje otvorene agresije na Hrvatsku. Raspravlja o prvotravanjskoj (!) odluci krajiškoga vodstva kojom se proglašava konačni cilj pobune protiv legalnih hrvatskih vlasti – odcjepljenje od Hrvatske i pripojenje "SAO Krajine" Srbiji, uz uvođenje njena pravnoga sustava. Pritom je proglašena vojna mobilizacija te se očekivala i otvoreno tražila podrška ne samo Srbije i njenih naoružanih milicijskih snaga već i savezne vojske. Nakon što se Srbija, zbog međunarodnih obzira, nije usudila javno podržati te iracionalne odluke, krajiški su vlastodršci proveli referendumsko izjašnjavaње "narodne volje" s unaprijed poznatim rezultatima. Naravno, vojno-politička i logistička podrška Srbije, JNA i četničkih paravojnih snaga odmetnutim Srbima u predstojećoj agresiji velikosrpske koalicije na Hrvatsku ne će izostati.

Bez obzira na suocenost s pobunom i terorizmom na velikom dijelu hrvatskoga ozemlja, na rastuću politički i oružani pritisak, hrvatsko je vodstvo na čelu s predsjednikom Tuđmanom nastavilo demokratski postupak osamostaljivanja Republike Hrvatske te raspisalo referendum o budućem državnom položaju Hrvatske u svjetlu krize u SFRJ za 19. svibnja 1991. godine. Na njemu je glasovalo gotovo 85% građana s pravom glasa; za suverenu i samostalnu Hrvatsku i mogući savez suverenih država očitovalo se oko 94% građana, a oko 93% izriječno je bilo protiv ostanka u saveznoj Jugoslaviji po srpsko-crnogorskom konceptu. Hrvatski je sabor na osnovi toga, vremenski koordinirano sa susjednom Slovenijom, dana 25. lipnja 1991. donio više državotvornih dokumenata, uključujući Ustavnu odluku i Deklaraciju o suverenosti i samostalnosti Republike Hrvatske, ali i Zakon o obrani domovine. Nakon desetak dana oružanih čarki u Sloveniji, JNA se – u skladu s ranijim beogradskim planovima – povlači na istok kako bi sudjelovala u stvaranju Velike Srbije na zamišljenoj granici Virovitica – Karlovac – Karlobag na račun Hrvatske, ali i Bosne i Hercegovine. Autor studije ukazuje na velikosrpski plan udara na Hrvatsku ne samo na istoku i na središnjem dijelu njena teritorija već i na jugu, s ciljem cijepanja i slamanja hrvatske obrane. Krenula je mobilizacija u Srbiji i Crnoj Gori, a počinje masovni izlazak i bijeg iz JNA nersrpskih regruta i oficira.

Početak srpnja 1991. započela je okupacija dijela Baranje od strane JNA iz Srbije, na što će se nadovezati zauzimanje taktičkih agresorskih položaja u istočnoj Slavoniji i zapadnom Srijemu, uz prve nemilosrdne progone Hrvata i ostalog nersrpskog stanovništva. Uslijedit će ubijanja, progoni, zatočenja, mučenja, pljačke, paleži, granatiranja i rušenja na Banovini, zapadnoj Slavoniji, Lici i sjevernoj Dalmaciji, a svoju će politiku masovnih ratnih zločina pobunjeni Srbi izvoditi uz svesrdnu pomoć JNA, bosanskih Srba i uvezenih četnika. Krenule su rijeke hrvatskih izbjeglica, a napadnuta i ogorčena Hrvatska, osim što se branila koliko je mogla raspoložujući krajnje ograničenim sredstvima, uzvratila je i blokadom vojarni po gradovima. Hrvatsko je vodstvo pritom ustrajalo na politici stalnih diplomatskih pregovora i smirivanja ratnog sukoba, a predsjednik Tuđman je glede svojih pregovaračkih napora izjavljivao: "nastavit ću sve dotle dok osjećam da mogu spasiti makar jedan život, bez obzira s kim bih morao razgovarati".

Autor također ističe i diplomatsko uključivanje Europske zajednice u pokušaju mirnog razrješenja sukoba koji je rezultirao Brijunskom deklaracijom i smirivanjem stanja u Sloveniji, ali ne i zaustavljanjem sve snažnije agresije na Hrvatsku, premda su hrvatske vlasti pristale na višemjesečni moratorij provedbe odluke o suverenosti i samostalnosti RH. Hrvatski stavovi za razrješenje jugoslavenske krize u toj fazi bili su nepromijenjeni: a) priznanje nezavisnosti svih republika; b) poštivanje međunarodnog prava i traženje mirnog razrješenja konflikta; c) početak procedure mirnog odvajanja republika, uz eventualnu međunarodnu arbitražu; d) stvaranje saveza suverenih država po uzoru na EZ; e) poštivanje ljudskih prava i prava nacionalnih manjina pod unutarnjim i međunarodnim nadzorom. Srpsko vodstvo i srpski blok u Predsjedništvu SFRJ, u skladu s velikosrpskim projektom, inzistirali su na svome stavu da pravo na samoodređenje i međunarodno priznanje pripada narodima, a ne republikama, čije su granice, po njima, samo administrativne, pa samim time i podložne prekrajanju.

Dok su nasiljem iscrtavali zamišljene granice Velike Srbije, arhitektima te politike na čelu sa Slobodanom Miloševićem i srpskim blokom u Predsjedništvu SFRJ bilo je jako važno, koliko je god to bilo moguće, prikriti pred međunarodnom javnošću vlastitu nehumanu i agresivnu ratnu politiku te su u ljeto 1991. opstruirali i pokušaje uspostavljanja promatračke misije EZ-a u napadnutoj Hrvatskoj, a donosili su i taktičke rezolucije o prekidu neprijateljstva, sporazumu o primirju i uspostavi tampon-zona ne bi li se prikazali zainteresiranima za smirivanje stanja i ujedno dobili na vremenu za izvršenje svojih ratnih planova. Tada pokazana popustljivost prema Beogradu svjedočila je o različitim stavovima pojedinih europskih čimbenika glede razrješenja političke, ratne i humanitarne krize u raspadajućoj SFRJ. Osobito je nemoralno prema žrtvama agresije bilo uvođenje međunarodnog embarga na uvoz oružja. Ipak, nastavak agresije i užasni velikosrpski zločini dovest će do nešto oštrijih europskih izjava, snažnijega pritiska na Beograd i do prvih najava mogućnosti

samostalnog međunarodnog priznavanja Hrvatske i Slovenije (ponajprije iz Njemačke), a najavljen je i početak rada Mirovne konferencije o Jugoslaviji.

Sljedeća dva poglavlja studije pod naslovom "Rat Srbije i njezine antihrvatske koalicije protiv Hrvatske (ljetu 1991. – proljeće 1992.)" i "Strateški ciljevi rata protiv Hrvatske – osvajanje zapadne Slavonije, hrvatskoga Podunavlja i zapadne Hrvatske" sažeto obrađuju pripreme za opću velikosrpsku agresiju, ulogu Srpske pravoslavne crkve u pripremi rata protiv Hrvatske, beogradsko poticanje i usmjeravanje srpske pobune u Hrvatskoj, velikosrpski rat za zapadnu Slavoniju te za istočnu Slavoniju, Baranju i zapadni Srijem, uz posebni osvrt na krvavu i zločinačku opsadu Vukovara u jesen 1991. godine. Ukratko je obrađena i agresija na Dalmaciju i Hercegovinu, a nešto opširnije i agresija u Lici, na Kordunu i začetci pobune u Gorskom Kotaru, gdje su bile zamišljene zapadne granice Velike Srbije. U studiji se na više mjesta ukratko progovara i o srpsko-crnogorskoj agresiji na Dubrovnik i na sam jug Hrvatske.

"Pokušaj SAD-a da zaustave realizaciju velikosrpskoga projekta" poglavlje je kojim se razmatra američka politika prema agresiji na Hrvatsku 1991. godine, dok poglavlje "Realizacija velikosrpskoga projekta pred novim iskušenjima" govori o međunarodnim pregovorima o prekidu rata protiv Hrvatske te radu i rezultatima Mirovne konferencije o Jugoslaviji pod pokroviteljstvom Europske zajednice, koja je između ostalog potvrdila avnojske granice kao državne. Autor govori i o neuspjelu atentatu na predsjednika Tuđmana raketnim napadom na Banske dvore 7. listopada 1991. godine, nakon čega je Hrvatski sabor sljedeći dan raskinuo sve državnopravne veze sa SFRJ i pozvao sve države svijeta da priznaju neovisnu Republiku Hrvatsku. Posebna je pozornost u studiji dana diplomatskim procesima koji su doveli do međunarodnog priznanja Republike Hrvatske u siječnju 1992. godine i do dolaska mirovnih snaga UN-a na okupirana područja Hrvatske, što je sve ojačalo položaj Republike Hrvatske u odnosu na velikosrpske agresore, a ogorčilo ekstremne krajiške pobunjenike, koji su smatrali da ih njihovi beogradske pokrovitelji izdaju.

U završnom poglavlju "Na putu prema konačnom porazu velikosrpskoga projekta o Velikoj Srbiji" istraživač je obradio neuspješke pokušaje ujedinjenja "zapadnih srpskih republika", odnosno srpskih paradržava na okupiranim područjima Hrvatske te Bosne i Hercegovine u tijeku agresije. Posebnu je pozornost posvetio zločinačkoj politici etničkog čišćenja, likvidacija i prisilnih deportacija Hrvata i drugih nesrba u "Republici Srpskoj Krajini", koja je među ostalim bila popraćena uništavanjem i pljačkanjem sakralne i kulturne baštine, da bi na koncu završila time da su krajiške paravlasti, suočene sa sigurnim porazom nakon oslobodilačkih akcija Hrvatske vojske i policije koje su kulminirale vojno-redarstvenom operacijom "Oluja" u kolovozu 1995. godine, organizirale deportaciju i iseljenje vlastitog naroda. Na to se nadovezalo osvetničko istjerivanje preostalih Hrvata i Bošnjaka Muslimana iz "Republike Srpske", napose iz zapadne Bosne. Na koncu se autor osvrnuo na politiku SPC-a u tijeku i nakon agresije u svjetlu ratnohušakčkog vladanja patrijarha Pavla, koji je nakon izgubljenoga rata ipak znatno ublažio stavove, čak posjetivši hrvatski glavni grad i samog predsjednika Tuđmana 1999. godine.

Knjizi su dodani i ovi dokumentarni prilozi: Vuk Stefanović Karadžić, *Srbi svi i svuda* (1836.); Ilija Garašanin, *Načertanije* (1844.); *Etnografska karta srpskih zemalja izrađena na osnovu istorije, jezika, običaja i poezije* (1891.); Ljubomir Stojanović i Aleksandar Belić, *Memorandum 'Savremeno srpsko nacionalno pitanje'* (1915.); *Krajina* (1939.); Stevan Moljević, *Homogena Srbija* (1941.); Milutin Nedić, *Srbi i srpske zemlje. Etnografski problem srpskog naroda* (1942.); *Memorandum SANU* (1986.); Mirko Valentić, *Koordinatoru Radne grupe za izradu projekta o kulturnoj autonomiji Srba u Hrvatskoj Slavku Degoriciji* (1991.). Na kraju knjige je popis literature, kazalo imena i mjesta te bilješka o autoru. Nema sumnje kako ovo opširno i zaokruženo znanstveno djelo plodnog i priznatog povjesničara Mirka Valentića predstavlja nezaobilazno izdanje za svakoga tko želi istraživati ili se samo upoznati s novijom, tragičnom i krvavom hrvatskom, ali i srpskom poviješću.

Dr. sc. Mislav E. L u k š i ć